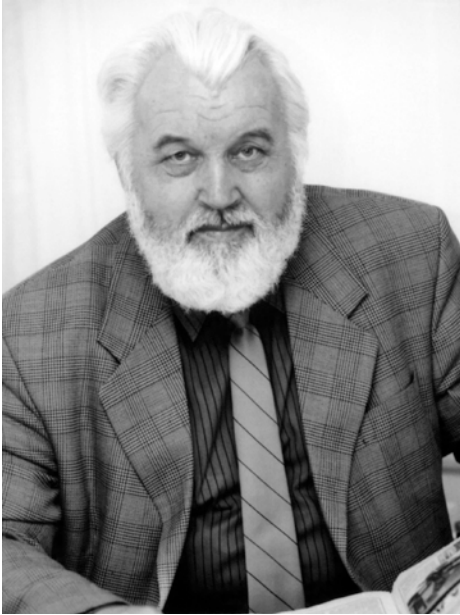

SERGEI ISSAKOV

8. X 1931–11. I 2013

Teatud aastatel oli Sergei Issakov Keele ja Kirjanduse aktiivsemaid autoreid. Tema koostöö meie ajakirjaga kestis ligemale pool sajandit. Issakovi sulest on Keeles ja Kirjanduses ilmunud umbes 60 artiklit, enamasti ulatuslikud ja olulised, rohkele andmestikule toetuvad uurimused eesti kultuurist ja kultuurisuhtlusest erinevate rahvastega. See on pisut üle kümnendiku tema rohkem kui viiesajast teadustööst.

Sergei Issakovist sai Keele ja Kirjanduse autor kohe ajakirja esimesel ilmumisaastal. Tema artikkel käsitles Lydia Koidula jutustust „Olesja” (Eesti Postimehe juttotubba 5. VI 1869, nr 26 ja 12. VI 1869, nr 27), mis on ukraina naiskirjaniku Marko Vovtšoki „Kasakaneiu” tõlge. Issakov oli avastanud jutustuse allika Riias ilmunud ajakirjas Die

Libelle (Koidula tõlkis saksa keelest) ning juhtis tähelepanu ka Koidula-poolsetele lisandustele-muudatustele teoses (vt KK 1958, nr 11, lk 665–669).

Sergei Issakov tundis pisidetailideni nii vene- kui ka eestikeelset kirjasõna. Õigupoolest on ta Juri Lotmani silmapaistvatest õpilastest esimene ja ainus, kes on nii põhjalikult ja asjatundlikult tegelnud just eesti XIX sajandi kultuuriga ja eesti ning teiste rahvaste kirjandussuhete uurimisega. Tema 1963. aastal Leningradis kaitstud kandidaaditöö käsitles Baltimaade, peamiselt Eesti kujutamist 1820.–1860. aastate vene kirjanduses. Põhilisteks selle perioodi autoriteks, keda ta käsitles, olid Bestuzhev-Marlinski ja Küchelbecker.

Eriti aktiivselt avaldas Issakov oma artikleid Keeles ja Kirjanduses 1960. ja 1970. aastatel. 1960. aastatel töötas ta Leningradis Trükiasjade Peavalitsuse ehk tsensuuri arhiivis ja avastas sealt rohkesti varem tundmata, Eesti kultuuriloo jaoks olulisi fakte. Ta tõi dokumentide varal päevavalgele mitmed ajalehed ja ajakirjad, mille väljaandmiseks oli ettevalmistusi tehtud, kuid mis jäid tsensuuri eitava seisukoha tõttu ilmumata (pastor E. J. Assmuthi Sõnumid Jumalariigist ja Eesti Majasõber, Õpetatud Eesti Seltsi ajakiri Eesti Koit, Jakob Hurda Mesilane, Aleksander Lätte Musika Leht, Mihkel Veske Teaduse Tooja jmt), leidis dokumente tsensuri hinnangutest mitmesuguste tuntud eesti kultuuritegelaste teostele ja tegevusele. Omal ajal oli eriti tähelepanuväärne Tartu Ma-rahva Näddali-lehe sisukirjelduse avastamine, mille kohta avaldas Issakov artikli koos Juhan Peegliaga

(vt KK 1967, nr 6). Sellest 1806. aastal ilmuma hakanud ajalehest polnud toorkord teada ainsatki eksemplari.¹ Keeles ja Kirjanduses oli Issakovil 1966–1967 koguni oma rubriik: „Materjale Lenigradi arhiividest”. 1967. aastal ilmus tema sulest seitse, 1968. aastal neli tsensuuriteemalist publikatsiooni.

Avastusi nii tsensuuri kui ka teistest arhiividest on Issakov kasutanud veel paljudes oma artiklites ja need aitavad meil paremini mõista XIX sajandi olusid ja eesti kultuuri selles ajas. Näiteks Eesti Kirjameeste Seltsis toimunule ja Ado Grenzsteini isikule heidab täiendavat ja selgitavat valgust Moskva riikliku keskarhiivi politseidpartemangu fondis säilitatav mahukas toimik „Tartus ilmuva eesti ajalehe toimetajast, õpetajast Ado (Adolf) Grenzsteinist ja valitsusvastasest liikumisest eestlaste seas” (vt S. Issakov, Uusi andmeid Eesti Kirjameeste Seltsi sulgemise kohta. – KK 1970, nr 5). Tuglas ei saanud neid dokumente oma „Eesti Kirjameeste Seltsi” ja „Ado Grenzsteini lahkumise” kirjutamise ajal kahjuks muidugi kasutada.

Uurides ja publitseerides mitmesuguste väljaspool Eestit paiknevate arhiivide materjale (lisaks Leningradile veel ka Moskva, Kaasan, Riia), aitas Sergei Issakov selgitada paljude kirjandus- ja kultuurinähtuste sügavamaid põhjusi ja tagamaid.

Nendele väärtuslikele arhiivileidudele on pühendatud ka Issakovi artiklikogu „Arhiivide peidikuist” (1983), mis sisaldab enamasti Keeles ja Kirjanduses avaldatud kirjutisi ja arhiivipublikatsioone. Eesti keeles on Sergei Issakov avaldanud veel erakordselt huvitava antoloogia eelmistel sajanditel Eestit külastanute reisikirjadest „Postitõllaga

¹ Praeguseks on ajaloolane Tõnu Tannberg avastanud Venemaa Riiklikust Ajaloarhiivist Peterburis 10 Tartu Ma-rahva Näddali-lehe numbrit ja avaldanud vastaval teemal ka raamatu (1998).

läbi Eestimaa” (1971). Koostajana on ta olnud tegev kahe Tartu ülikooli puudutava mälestusteraamatu väljaandmisel: „Mälestusi Tartu ülikoolist (17.–19. sajand)” ja „Mälestusi Tartu ülikoolist 1900–1944”.

Teise ulatusliku bloki Sergei Issakovi Keele ja Kirjanduse artiklitest moodustavad kultuurisuhete alased kirjutised. Ta on kirjutanud põhjalikud, ulatuslikule andmebaasile toetuvad uurimused Eesti kirjandus- ja kultuurisuhetest Ukraina, Bulgaaria, Aserbaidžaaani, Tadžikistani ja Armeeniaga, samuti Nikolai Nekrassovi, Aleksandr Ostrovski, Lev Tolstoi, Anton Tšehhovi teoste jõudmisest eesti keelde. Valdavalt käsitlevad need artiklid XIX sajandit ja XX sajandi algusaastaid. Sergei Issakov ei ole oma käsitlustes piirdunud ainult raamatupublikatsioonidega, vaid toonud välja ka ajakirjanduses ilmunud tõlked ja tutvustused. Muidugi jõudis tadžiki (õigemini pärsia) või aserbaidžaaani kirjanike looming eestlasteni peamiselt saksa (hiljem ka vene) tõlgete vahendusel ja seda mitmeastmelist kultuurisuhtlust on Issakov üksikasjalikult kaardistanud. On ju üsna üllatav, et esimene aserbaidžaaani luule tõlkija oli Kreutzwald, seda lausa enese teadmata (vt selle kohta: Eesti-aserbaidžaaani kirjandussuhete ajaloost. – KK 1978, nr 6, lk 351). Või et G. F. Daumeri saksa keelde tõlgitud Hafizi luulekogu (1846) lisas on millegipärast avaldatud eesti rahvalaulude ja vanasõnade tõlkeid (vt Eesti-tadžiki kirjanduslikud kokkupuuted. – KK 1980, nr 1, lk 35). Eesti kultuurisidemete ajaloost Ukraina, Gruusia ja Lätiga XIX sajandil ja XX sajandi alguses on Issakov avaldanud venekeelse raamatu „Сквозь годы и расстояния” („Läbi aastate ja kauguste”, 1969).

Samuti on Issakov detailselt kaardistanud paljude vene XIX sajandi oluliste kirjanike teoste jõudmise eestlase lugemislauale. Enamasti ilmusid teoste esimesed publikatsioonid mõne ajalehe

joonealusena, alles seejärel raamatuna. Näiteks Lev Tolstoi loomingust ilmus aastatel 1901–1917 eesti trükisõnas 152 publikatsiooni ajakirjanduses, kogumikes ja kalendrites ning 53 eraldi raamatut või brošüüri. Lev Tolstoid kui mõtlejat tundis XX sajandi alguse eestlane kindlasti paremini kui tänapäeva inimene.

Kolmas oluline teema, millega Sergei Issakov on tegelnud, on venelaste kultuurielu, vene kultuur ja kirjandus Eestis. Tema 1974. aastal kaitstud doktoritöö käsitleb vene kirjandust Eestis XIX sajandil. Alates 1990. aastatest on ta samal teemal avaldanud mitmeid kapitaalseid uurimusi: „Venelased Eestis 1920.–1930. aastatel ja nende edasine saatus” (2004), „Artikleid vene kultuuri ajaloost Eestis” (2005), „Tuhanda aasta pikkune tee. Venelased Eestis” (2008), „Vene emigratsiooni kultuur Eestis 1918–1940” (2011).² Issakov on koostanud mahukad antoloogiad „Eesti vene kirjanike teostes XVIII sajandist XX sajandi alguseni” (2001) ning „Vene emigratsioon ja vene kirjanikud Eestis 1918–1940” (2002).³ Muidugi on mõlemad teosed varustatud põhjaliku saatesõna, biograafiliste andmete ja kommentaaridega.

---

² Venekeelsed pealkirjad: „Русские в Эстонии 1920–1930-х гг. и их дальнейшая судьба”, „Очерки истории русской культуры в Эстонии”, „Путь длиною в тысячу лет. Русские в Эстонии”, „Культура русской эмиграции в Эстонии 1918–1940”.

³ Antoloogiate venekeelsed pealkirjad: „Эстония в произведениях русских писателей XVIII – начала XX века”, „Русская эмиграция и русские писатели Эстонии 1918–1940 гг.”.

Moskvas ja Jeruusalemmas on ilmunud tema 475-leheküljeline uurimus „Igor Severjanin vene emigrantlikus kriitikas 1920.–1930. aastate alguses” (2004).⁴ Issakov on kirjutanud ka Eestis elanud Loodearmee ohvitserist Boriss Engelhardtist (2005) ja laulja Dmitri Smirnovist („Helivõlur. Laulja Dmitri Smirnov ja Eesti”, 2004). Sergei Issakovi noorusmaast Narvas ja Narva ümbruses kõneleb tema Helsingis ilmunud 508-leheküljeline venekeelne raamat „Suvituskohad Narva ümbruse mere- ja jõeorandadel (XIX sajandi lõpp – XX sajandi algus”, 2009).⁴

Toimetus jääb meenutama oma head ja viljakat autorit, väljapaistvat kirjandusteadlast.

MALL JÕGI

---

⁴ Teoste pealkirjad vene keeles: „Игорь Северянин в русской эмигрантской критике 1920-х – начала 1930-х гг.”, „Чародей звука. певец Дмитрий Смирнов и Эстония”, „Дачные места на Нарвском взморье (конец XIX – начало XX в.)”.